

БИЗНЕС СРЕДА

ЗА РАЗВИТИЕ НА АГРАРНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

ДОЦ. Д-Р МАРИЯ СТАНИМИРОВА

ГЛ. АС. Д-Р ДАМЯН КИРЕЧЕВ

ГЛ. АС. Д-Р ПАВЛИНА ИВАНОВА

ЮРИ ЗАРЕВ, НССЗ - ВАРНА

ИКОНОМИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ - ВАРНА

ОСНОВНА ЦЕЛ:

Да представи ключови тенденции от средата за развитието на земеделските стопанства в България, като основа за развитие на аграрното предприемачество в страната.

Основни предизвикателства в агро-сектора ...

- несъвършенства в структурата на управление;
- трудности при налагане на стратегическа маркетингова ориентация като начин на мислене на различните нива на управление на предприятието;
- невъзможност или трудности при определяне на пазарния размер и пазарен потенциал, поради липса на достатъчно познания относно методиката за осъществяване на необходимите калкулации;
- липса на достатъчно информация за бизнес средата и въздействащите фактори на макро- и микро- равнище;

Основни предизвикателства в агро-сектора ...

- неосигуреност с информация на вземаните стратегически и тактически решения във фирмите;
- проблеми при подготовката, организацията, провеждането и оценката на комуникационната програма на предприятието;
- избор на оптимални ценови стратегии и тактики;
- вземане на решения относно вида, дължината и широчината на използваните дистрибуционни канали;
- липса на достатъчно опит за справяне с конфликтите в каналите за реализация и др.

Основни тенденции

свързани с развитието и достъпа до

Пазара земеделска земя

Поземлени
отношения, покупко-
продажба и
арендуване на земя

Трудовия пазар

Формира се при
предоставяне на
земята за временно
ползване, т.е. при
наем или аренда

Финансовия пазар

Достъп до оборотен
капитал и инвестиции
за земеделските
стопанства

СОБСТВЕНОСТ, ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ И ПАЗАР НА ЗЕМЯ

Среден размер на поземлена собственост в страни от Централна и Източна Европа

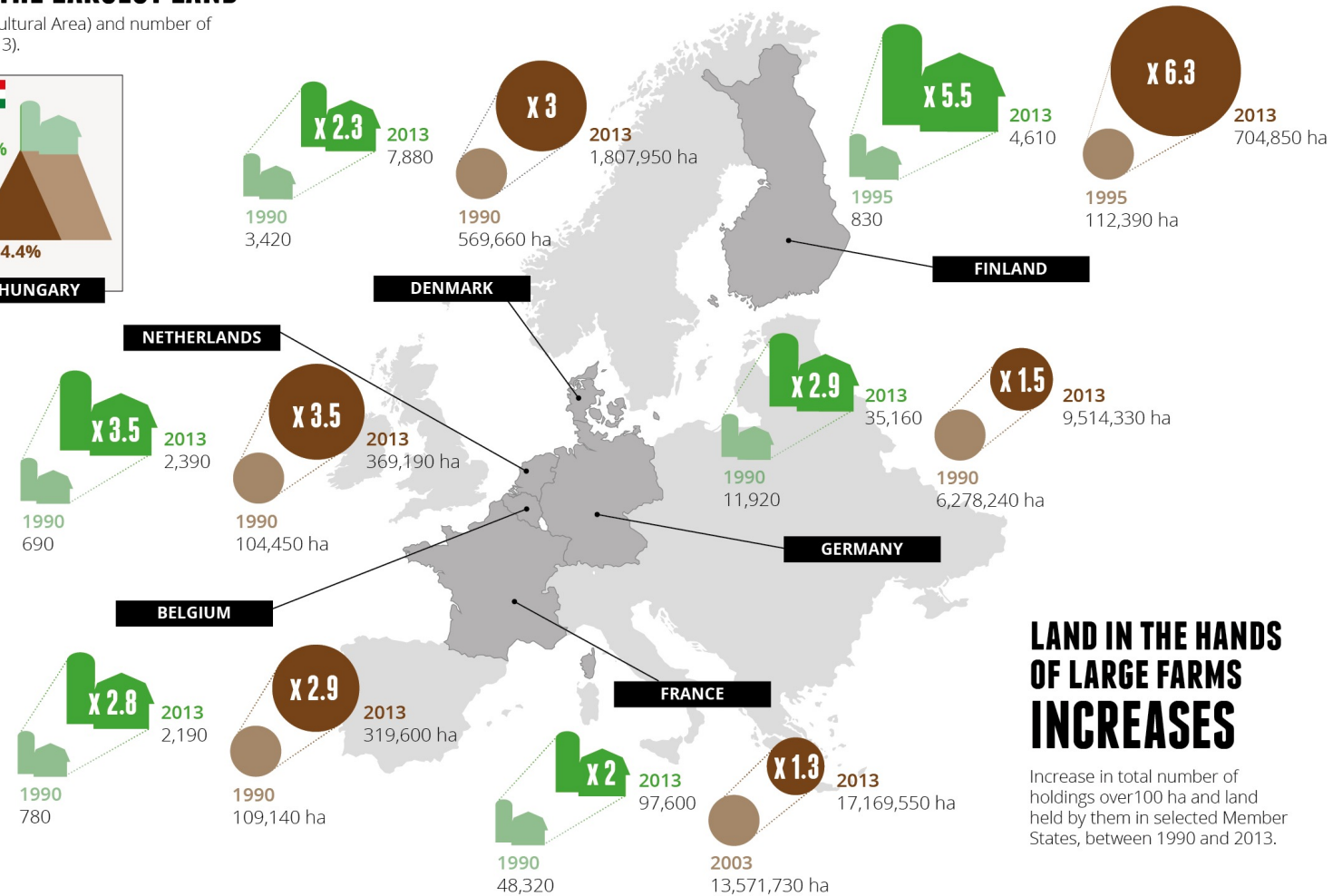
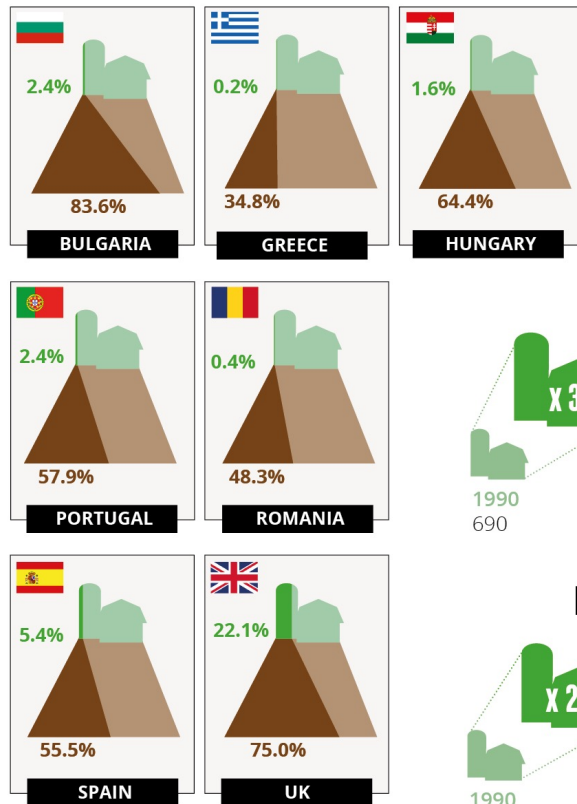
Държава	Структура на поземлената собственост след процеса на възстановяване
Полша	50 % под 50 дка
Унгария	44 % под 50 дка
България	86% под 10 дка
Румъния	40 % под 10 дка
Словакия	54 % под 50 дка

След възстановяването на поземлената собственост в България, тя е сред страните с най-среден размер на поземлената собственост (3,7 дка), като 86% от имотите в страната са с размер под 10 дка.

LARGE-SCALE FARMING SPREADS ACROSS THE EU

THE LARGEST FARMS CONTROL THE LARGEST LAND

AREA Farms >100 ha: Total UAA (Utilised Agricultural Area) and number of holdings in selected Member States (2013).

LAND IN THE HANDS OF LARGE FARMS INCREASES

Increase in total number of holdings over 100 ha and land held by them in selected Member States, between 1990 and 2013.

Holdings >100 ha
 Utilised Agricultural Area (UAA)

Source: Eurostat. TNI's complete data set of fully referenced statistics for all EU members can be found here: <https://www.tni.org/en/files/documents/land-for-the-few-the-state-of-land-concentration-in-europe-database-for-all-eu>

Малките и средни стопанства в страната са 85% от всички стопанства, но получават едва от до 10% от общите субсидии по схемата за единно плащане на площ (СЕПП).

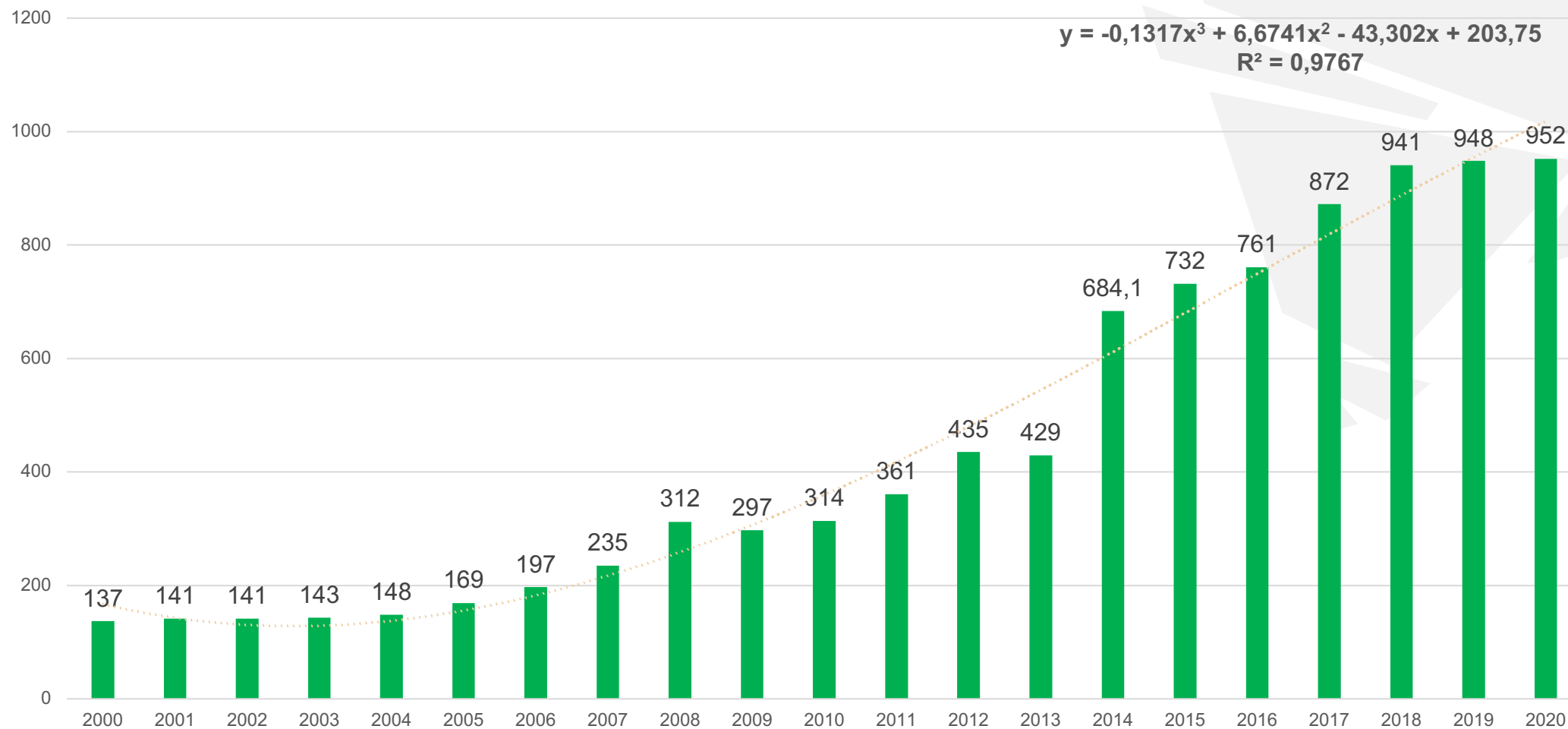
Основни тенденции

Цена на земеделската земя и поземлена рента в Европа през 2017 г.

Цена на земеделската земя

2000 – 2020 г. (лв./дка)

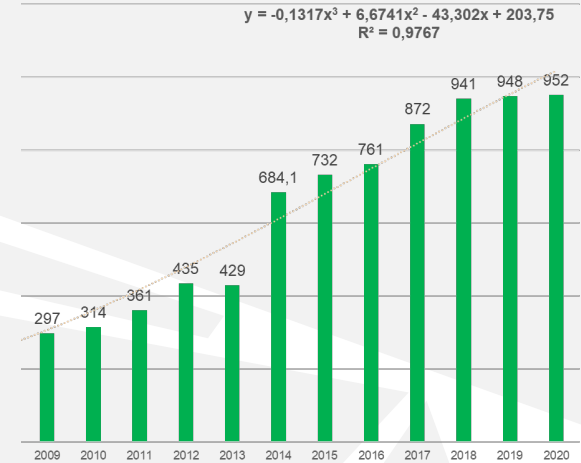
Доц. д-р Мария Станимирова

Пазарът на земеделска земя

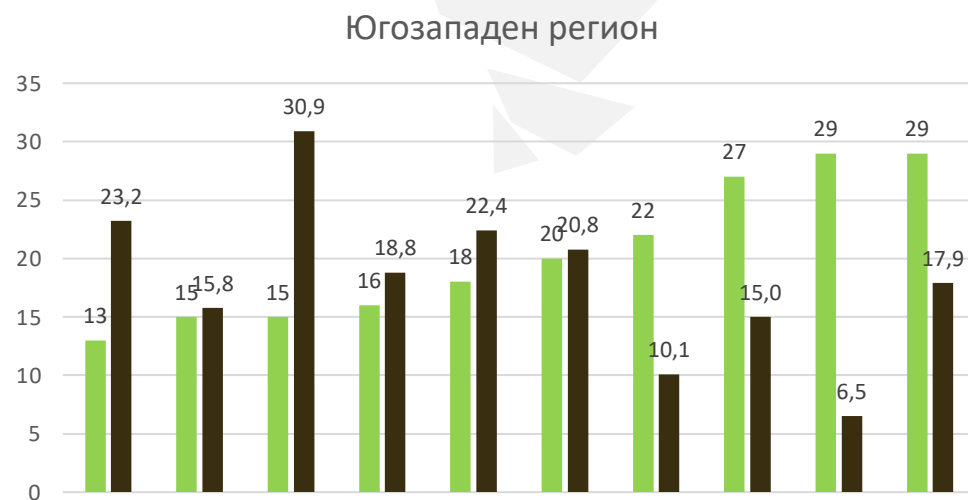
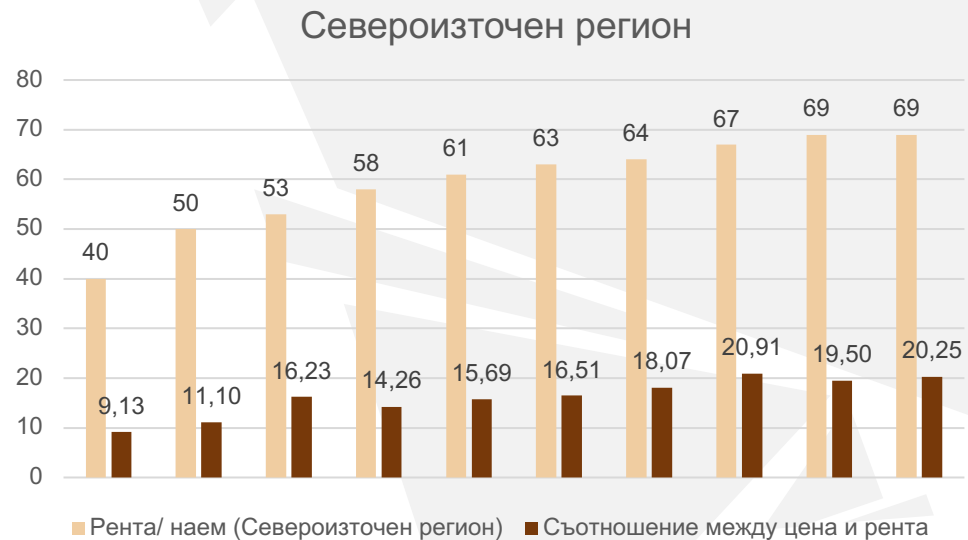
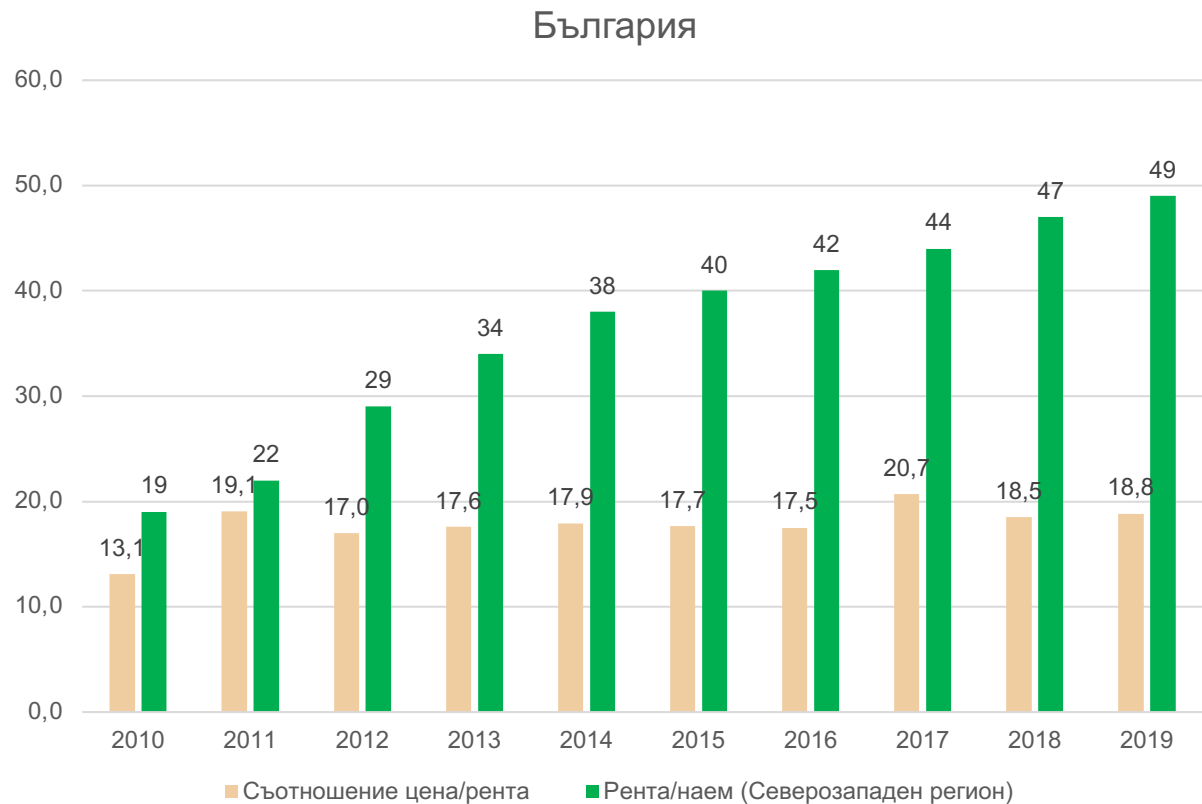
Пазарна цена и рента/ наем на земеделската земя в България

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Цена на земята (общо)	314,0	361,0	435,0	429,0	684,1	732,0	761,0	872,0	941,0	948,0	952,0
Поземлена рента/ наем (общо)	23,0	30,0	34,0	38,0	41,0	42,0	44,0	46,0	48,0	48,0	45,0
Цена (Северозападен регион)	249,0	420,0	493,0	598,0	681,6	707,7	735,2	910,1	868,9	923,0	951,0
Рента/наем (Северозападен регион)	19,0	22,0	29,0	34,0	38,0	40,0	42,0	44,0	47,0	49,0	50,0
Цена (Северен централен регион)	295,0	447,0	623,0	708,0	807,4	820,0	895,2	778,6	1087,2	1110,0	1134,0
Рента/наем (Северен централен регион)	25,0	33,0	41,0	46,0	50,0	52,0	53,0	57,0	58,0	59,0	58,0
Цена (Североизточен регион)	365,0	555,0	860,0	827,0	957,0	1040,0	1156,6	1400,8	1345,4	1397,0	1443,0
Рента/ наем (Североизточен регион)	40,0	50,0	53,0	58,0	61,0	63,0	64,0	67,0	69,0	69,0	54,0
Цена (Югоизточен регион)	230,0	271,0	346,0	480,0	508,5	636,0	707,1	795,8	801,7	852,0	877,0
Рента/ наем (Югоизточен регион)	15,0	22,0	28,0	29,0	31,0	31,0	32,0	34,0	35,0	36,0	35,0
Цена (Югозападен регион)	302,0	237,0	463,0	301,0	403,2	415,0	221,2	405,7	189,3	518,0	398,0
Рента/наем (Югозападен регион)	13,0	15,0	15,0	16,0	18,0	20,0	22,0	27,0	29,0	29,0	29,0
Цена (Южен централен регион)	230,0	292,0	364,0	357,0	473,6	442,0	412,1	538,1	660,1	679,0	635,0
Рента/ наем (Южен централен регион)	13	20	22	24	26	27	26	31	31	31,0	31,0

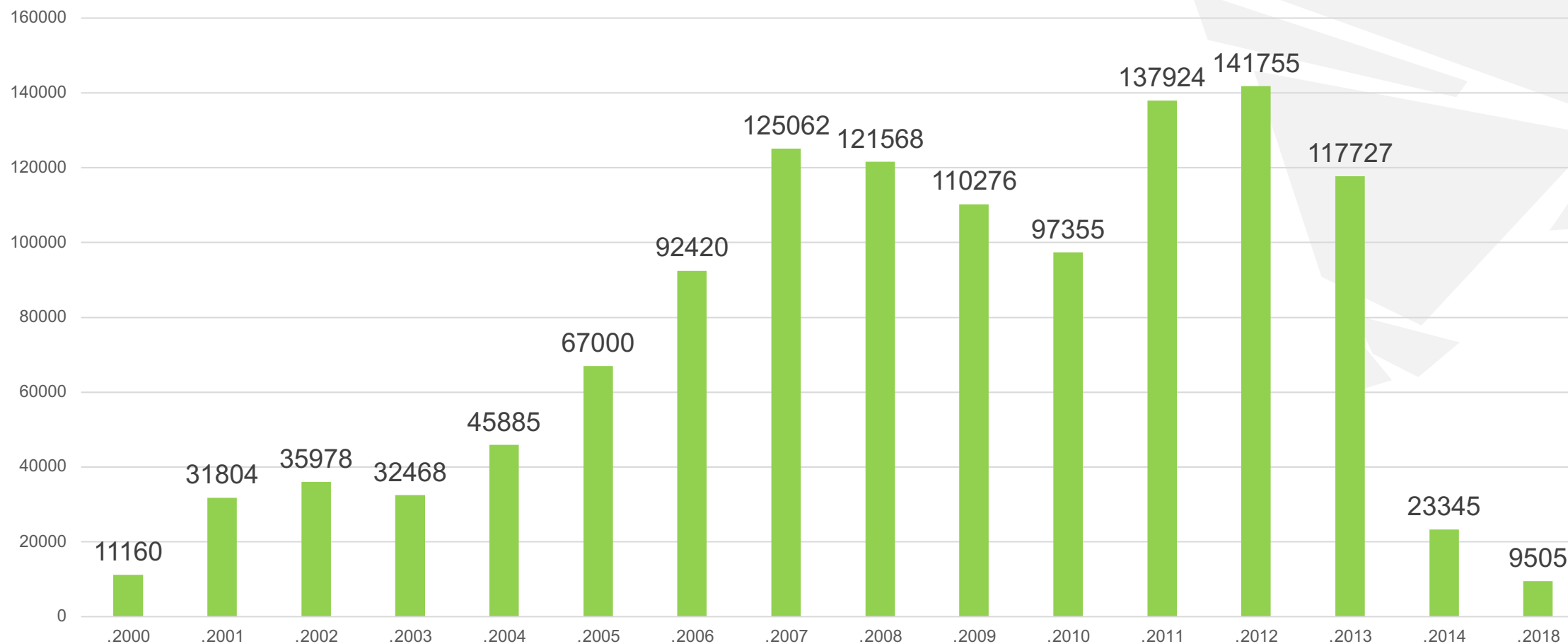
Основни тенденции

Пазарна цена и рента/наем на земеделската земя в България

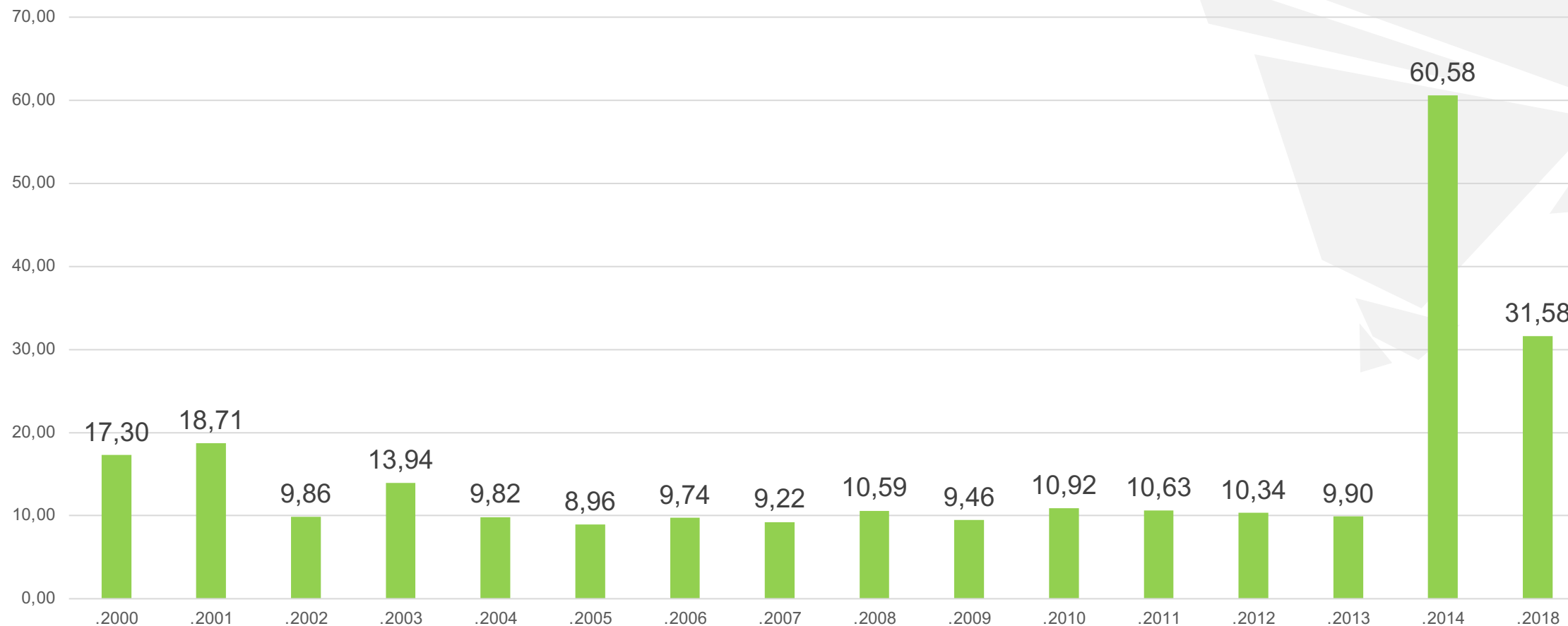
Основни тенденции

Брой сделки със земеделска земя в България

Основни тенденции

Среден размер закупени/ продадени имоти

Основни тенденции на поземления пазар ...

- Структурата на поземлената собственост в България е сред най-раздробените в Европа, което води до окрупненото ѝ земеползване.
- Малките и средни стопанства в страната са 85% от всички стопанства, но получават едва от до 10% от общите субсидии по схемата за единно плащане на площ (СЕПП).
- Цената на земеделската земя в България се повишава средно с над 30% годишно, като през 2020 г. достига до 952 лв./дка.
- Изменението на цената на земята се свързва основно с промяната в изплащаната в страната поземлена рента, върху която въздействат субсидиите на ЕС (СЕПП).
- Цената на земеделската земя в страната е значително по-ниска от редица европейски държави, но това не се отнася за изплащаната поземлена рента, която е по-висока от средните стойности за Европа.

ТРУДОВ ПАЗАР

Пазар на труда

Едно от необходимите условия за растеж и конкурентоспособност на селското стопанство е съществуването на добре функциониращ пазар на труда.

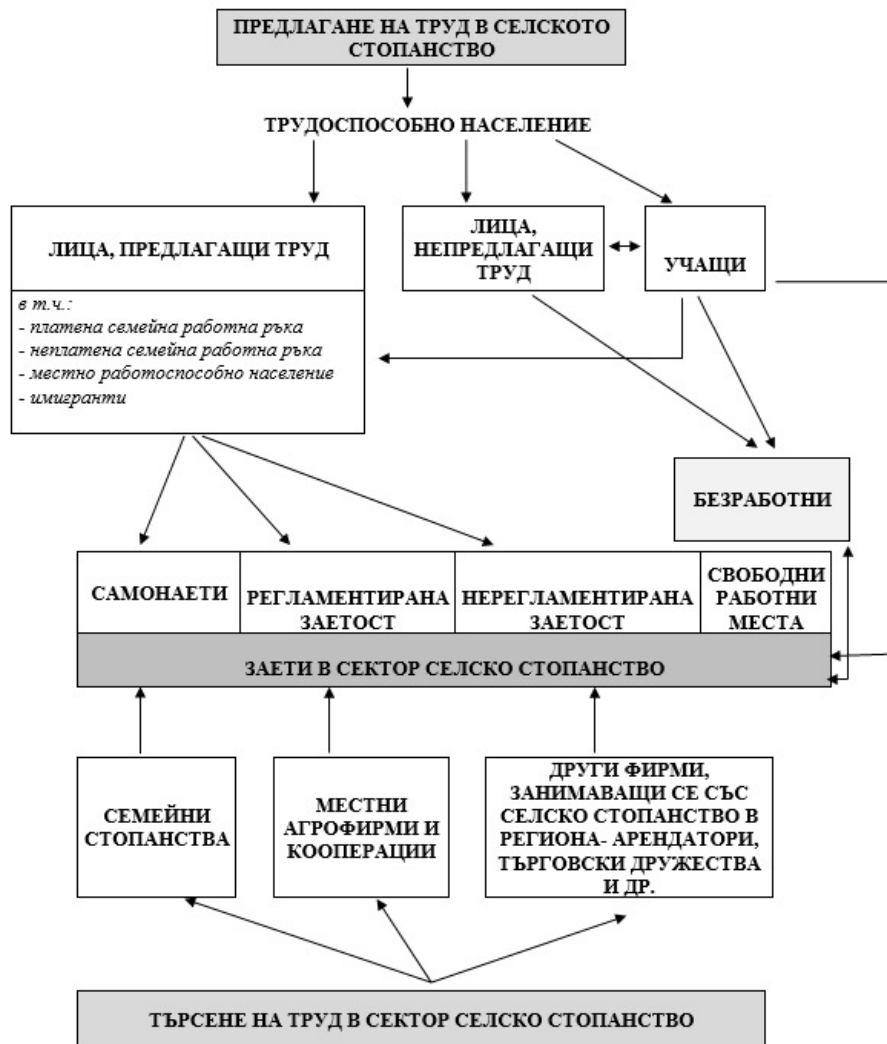
През последните 50 години в България и в останалите страни от Европейския съюз (ЕС) се наблюдават значителни промени в селскостопанските пазари на труда.

Те са повлияни от промените в селското стопанство, икономиката в селските райони и политиките на ЕС.

Налице е внушителна миграция извън стопанствата.

Пазар на труда

Пазарът на труда като всеки друг пазар е подвластен на закона за търсенето и предлагането. Работодателите формират търсенето, а потенциалните работници, определят предлагането.

Особеностите на пазара на труда в аграрния сектор се обуславят това, че:

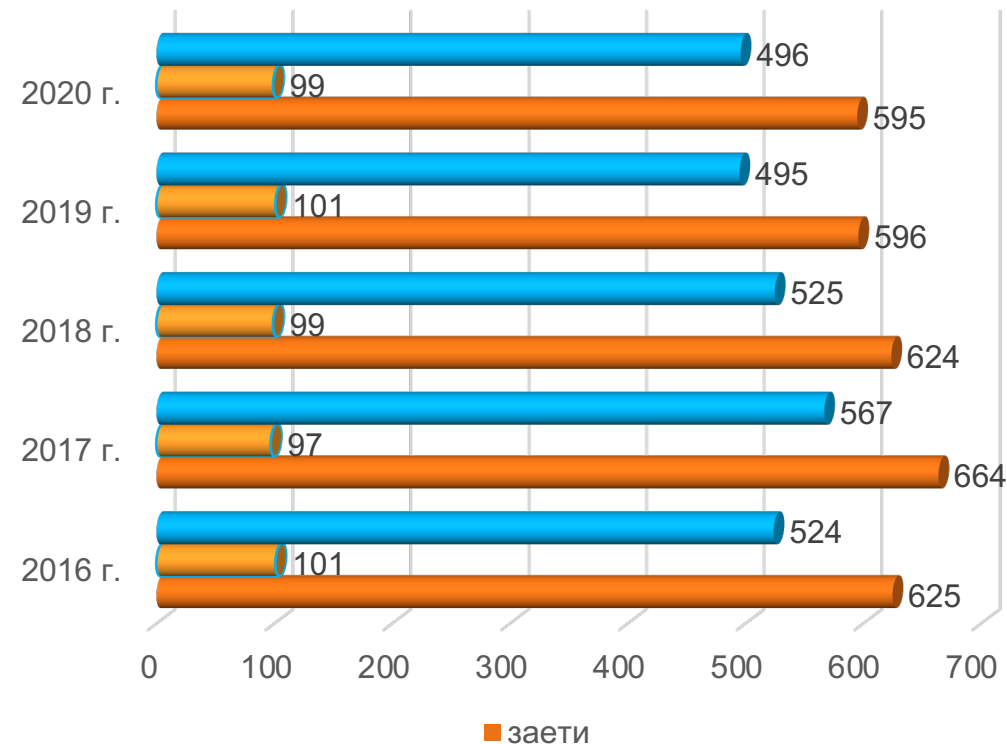
- бизнес средата, в която аграрните фирми работят в момента, се отличава от тази от предишните десетилетия;
- предлагащите труд са от няколко активни поколения, които имат различни нагласи и очаквания по отношение на работата;
- съществуват различия в квалификацията и опита, които работодателите търсят и това, което кандидатите предлагат.

Състояние на пазара на труда

Динамиката на заетостта в аграрния сектор за периода 2016 -2020 г. се характеризира със спад в края на периода от 625,0 хил.души през 2016 г. до 595,7 хил. души през 2020 г. От тях 99,7 хил. души са наети, а останалите самонаети.

Средносписъчният брой на заетите по трудови правоотношения за последните пет години в сектор Селско, горно и рибно стопанство нараства с 10%.

Относителният дял на заетите в аграрния сектор е 3,08 % от всички заети в страната.

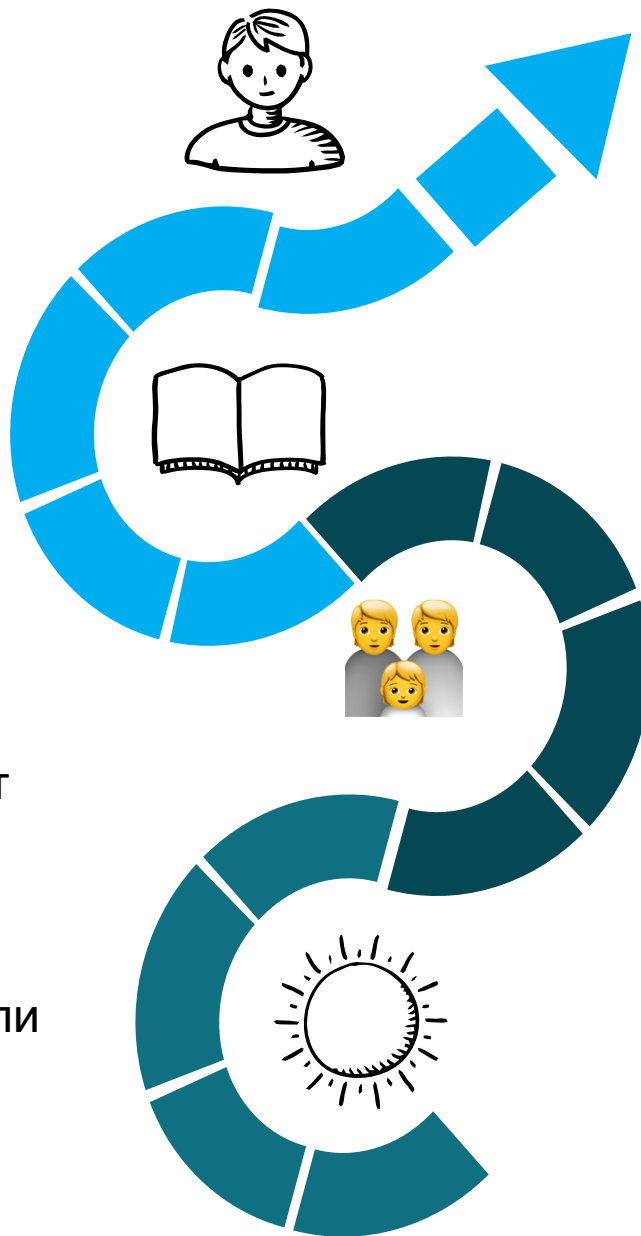

Фигура 1. Заети лица (хил. души) в сектор Селско, горско и рибно стопанство в периода 2016 – 2020 г. (Източник: НСИ)

Състояние на пазара на труда

Средно 57% от работната сила в сектора са мъже. Преобладават заетите във възрастовата група над 45 години, значителен е относителния дял на работещите в сектора на възраст над 65 години - средно 25-28% .

Традиционно голям е относителният дял на семейна работна сила, това са работещите в стопанствата на физически лица, членове на техните семейства. През 2020 г. относителният дял на семейната неплатена работна ръка е 79%. Постоянно заетата несемейна работна сила включва редовно работещите в стопанството работници през цялата година или регулярно през части от годината, ако производствените условия го налагат.

През 2020 г. заетите в сектор Селско, горско и рибно стопанство с висше образование са 8%, със средно – 49% и с основно образование – 43%., приблизително такъв е относителния им дял и през другите години от периода.

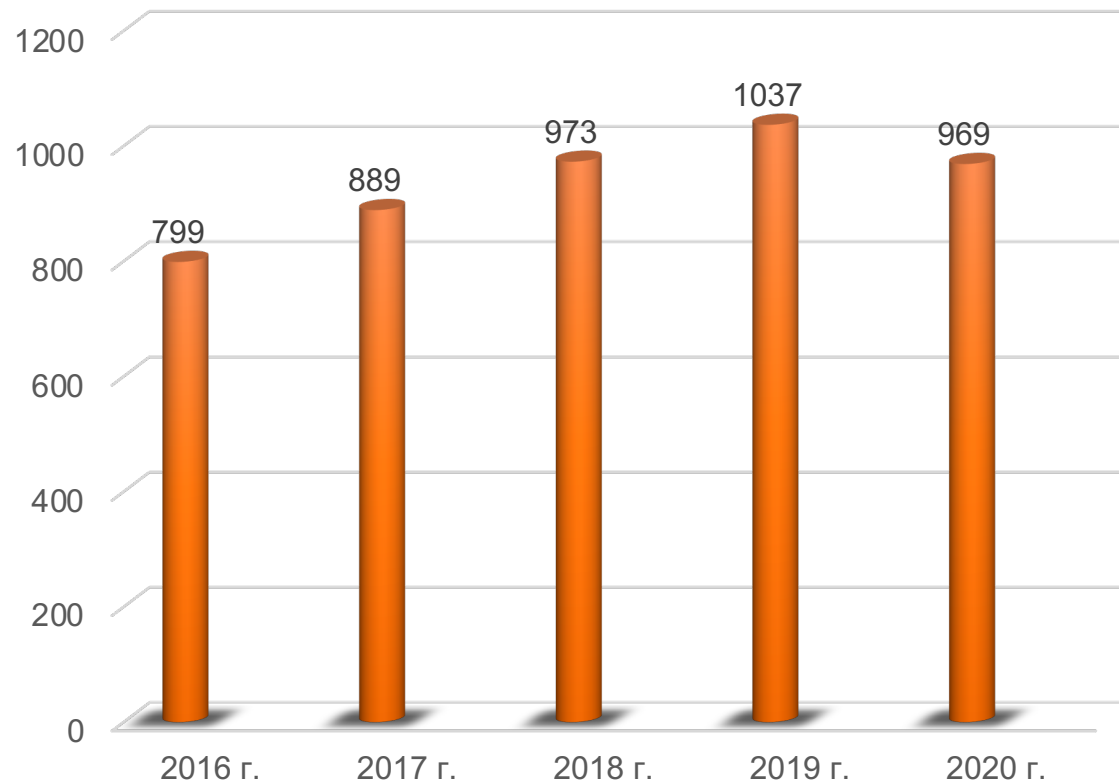
Сезонна работна сила са наетите от стопанството работници само за известен период от време по време на земеделската кампания.

Състояние на пазара на труда

Размерът на възнагражденията също нараства - от средна годишна брутна заплата 799 лв. през 2016 г. до 1037 лв. през 2019 г.

Повишението е с 30% (приблизително с толкова се променя и средната годишна работна заплата в страната като цяло).

През 2020 г. средно месечната БРЗ в сектора е 969 лв.

Фигура 2. Средномесечна брутна заплата в лв. на зетите по трудови и служебни правоотношения в сектор Селско, горско и рибно стопанство за периода 2016 г. – 2020 г. (Източник: НСИ)

Състояние на пазара на труда

- В сектор Селско, горско и рибно стопанство 90% от предприятията са с до 9 заети лица, 8,5% са с между 10-49 заети.

Брой предприятия в сектор Селско, горско и рибно стопанство, според броя на заетите лица в периода 2017– 2020 г.

Размер според броя заети лица	2017.	2018г.	2019 г.	2020 г.
	Предприятия	Предприятия	Предприятия	Предприятия
	брой	брой	брой	брой
Общо	16221	17325	17583	19049
0 - 9	14445	15544	15806	17421
10 - 49	1609	1600	1618	1509
50 - 249	154	169	146	106
250 +	13	12	13	13

Тенденции на пазара на труда

Новите и най-вече малките фирми, които имат остра нужда от работна сила, но не са сигурни дали ще оцелеят и колко време ще присъстват на пазара имат нужда от подготвени, готови специалисти, които да отидат във фирмата и веднага да започнат работа.

Фирмите с над 5 години история, които вярват, че имат добра перспектива пред себе си и големите фирми, които имат сигурни пазари и това им придава увереност и по отношение търсенето на работна сила имат по-друга политика за управление на ЧР, която е основана на стабилните им бизнес планове - те имат ясна представа какви специалисти, с какви професии са им нужни сега и какви ще им бъдат нужни след 5-10 години. Немалка част от този тип предприятия приемат на стаж ученици и студенти и така сами участват в подготовката на необходимите им кадри.

- В проучване на Агенцията по заетостта работодателите от аграрния сектор посочват, че при наемане на нови служители отдават голямо значение на професионалния опит.

- Недостигат както лица, умеещи да работят със съвременна селскостопанска техника, така и нискоквалифицирани работници за извършване на по-слабо механизиран труд.

Тенденции на пазара на труда

- В свое изследване KPMG, Skills impact (2019) прогнозира, че през следващите 10 години всяко трето ново работно място в земеделието, горското стопанство и риболовът ще бъде свързано с навигационните технологии, автоматизацията на процесите и фиксираната роботика.
- Хората ще продължат да участват в целия процес, но вече на много по-високо ниво на интелигентност, оставяйки повечето оперативни дейности на машините.

Източник: Адаптирано по Wolfert et al., (2017)

Цикълът на кибер-физическото управление на интелигентното земеделие, подобрен чрез управление на събития и данни в облак

Предизвикателства и възможности

Повишаване на знанията и уменията на работещите в сектора, особено в малките и средните ферми за да бъдат конкурентоспособни и да не изостават в сравнение с големите компании.

Нараства нуждата от нетрадиционни селскостопански умения като технологични, аналитични, научни и управленски компетенции, креативни способности и притежаване на цифрови възможности.

Европейските и световни тенденции за непрекъснато нарастване на изискванията към пригодността на заетост определят необходимостта от продължаващо професионално обучение във всички възрастови групи на работната сила.

Един от ангажиментите на социално отговорния бизнес е да поддържа подходящи условия за работа, включително и заплащане на своите работници и служители .

Адаптиране на трудовото законодателство по отношение на регламентирането на работното време, работното място и нововъзникващите рискове при работа.

Предизвикателства и възможности

Увеличеното приложение на цифрови технологии в аграрния бизнес е възможност да се привлече по-младото поколение към заетост в предприятията от сектора.

Регламентираните през 2015 г. едnodневни договори създават възможност за облекчен ред за наемане на много работници за кратко време по време на кампаниите в растениевъдството, но от друга страна приложното им поле е твърде ограничено, тъй като се отнася само към плодове, зеленчуци, розов цвят и лавандула и тютюн, докато кампанийните дейности в растениевъдството на практика са повече;

С промяна в Закона за трудовата миграция и трудовата мобилност от 2017 г. в селското стопанство могат да се наемат сезонни работници от страни извън Европейския съюз за период до 90 дни. Тази възможност може да улесни работодателите през активния сезон, когато търсенето на работна ръка е най-голямо, но ще им създаде допълнителни ангажименти във връзка с администрирането на чуждестранните работници.

ФИНАНСОВ ПАЗАР

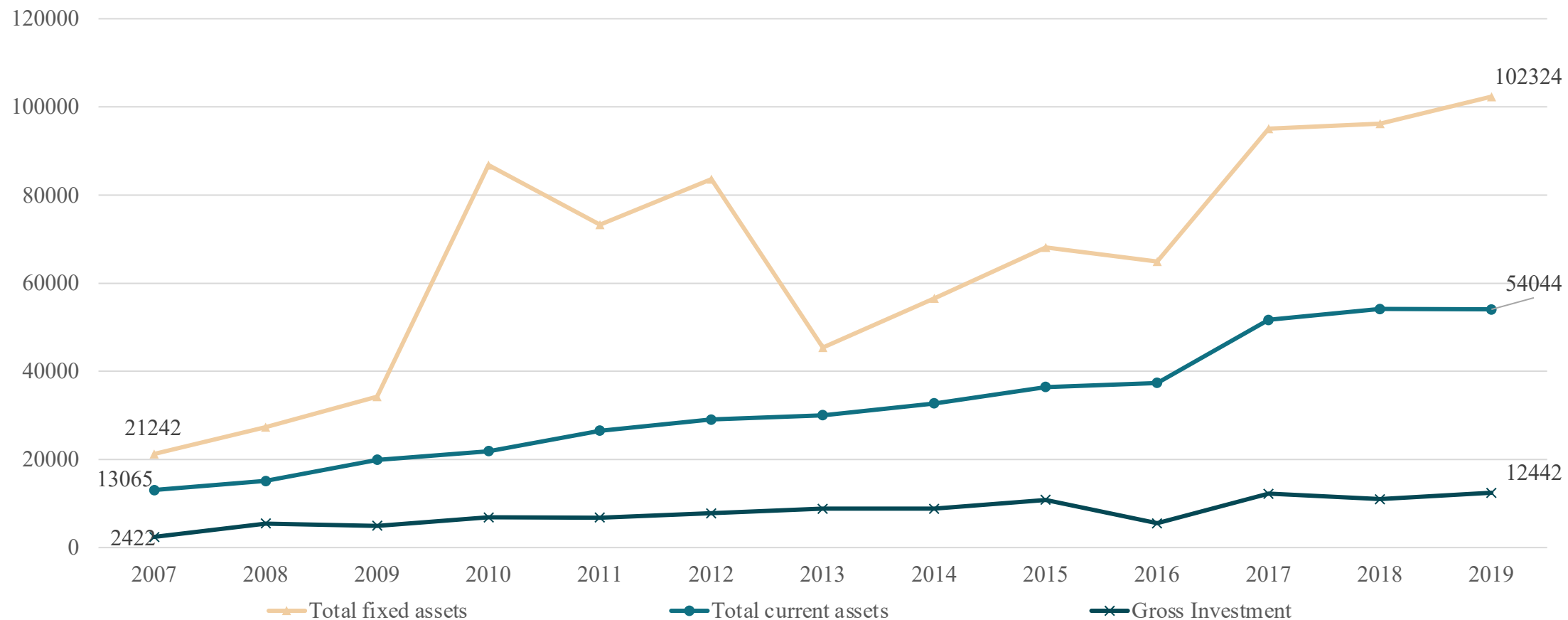
A person wearing a plaid shirt is kneeling in a field, holding a clipboard and looking down at it. The background is a blurred field of crops.

Основни движещи сили на финансите в земеделския сектор:

1. Нужда от оборотен капитал за суровини и материали;
2. Необходимост от средства за инвестиции за модернизация;
3. Покупка за обработваема земя (за големите стопанства);
4. Създаване на стопанства на млади фермери.

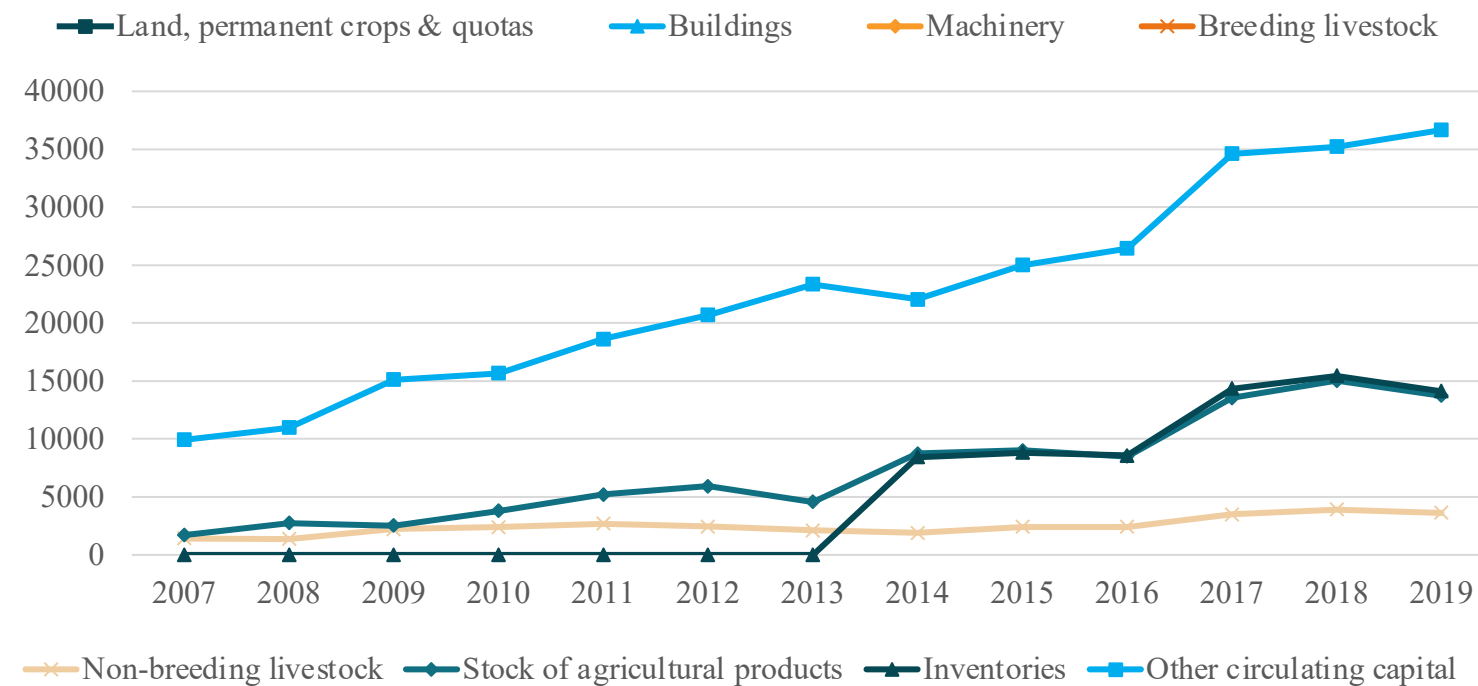
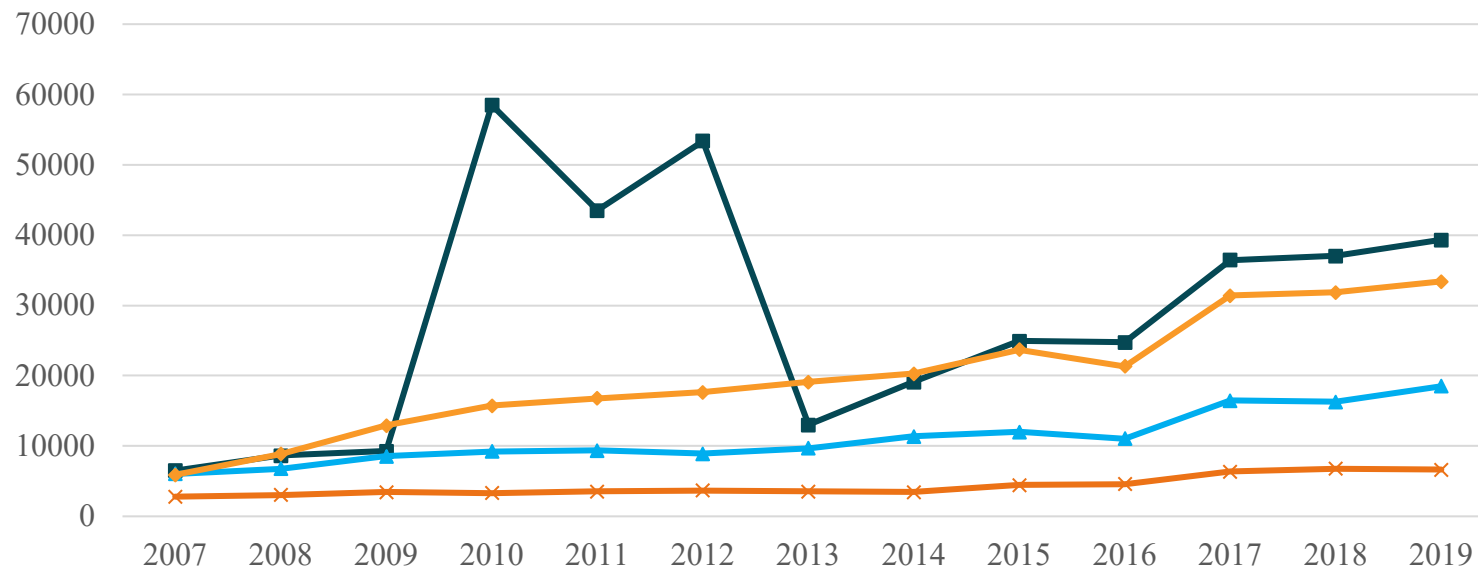

Активи в стопанствата и брутни инвестиции в периода 2007-2019 г. (средно за стопанство, в лева)

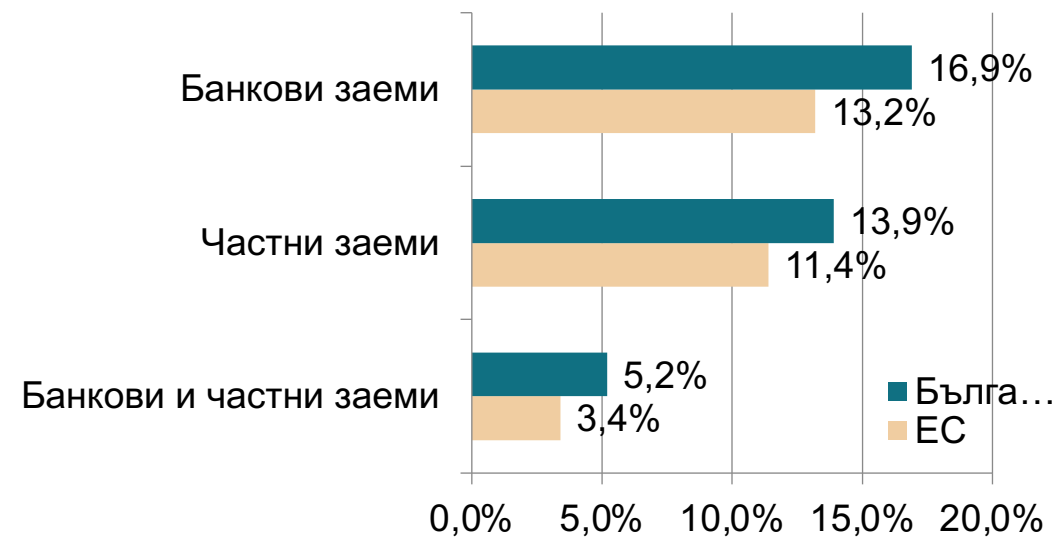
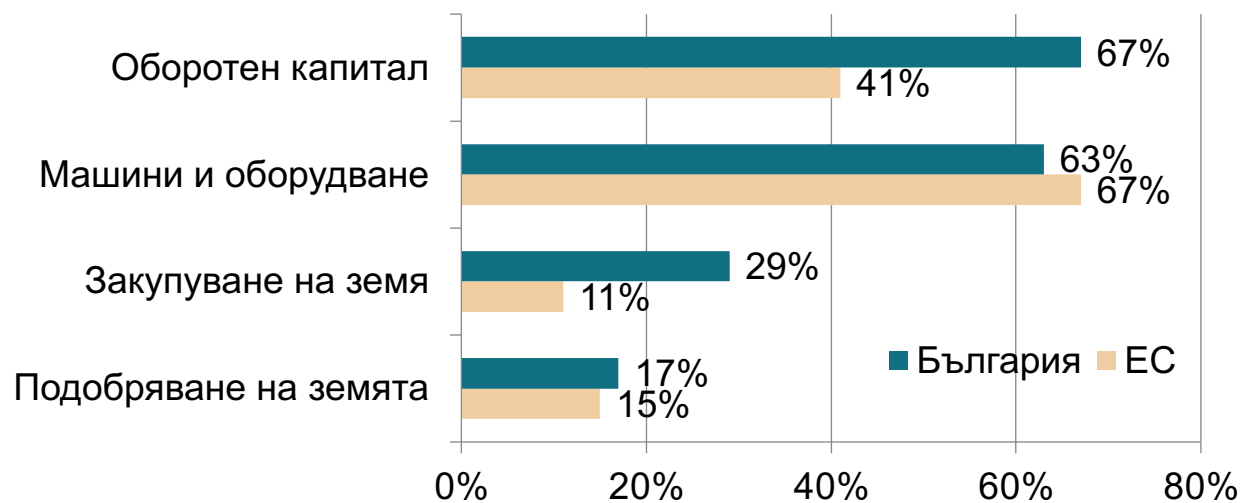

Състав на активите – дълготрайни (горе) и краткотрайни (долу) по видове, за периода 2007-2019 г. (средно за стопанство, в лева)

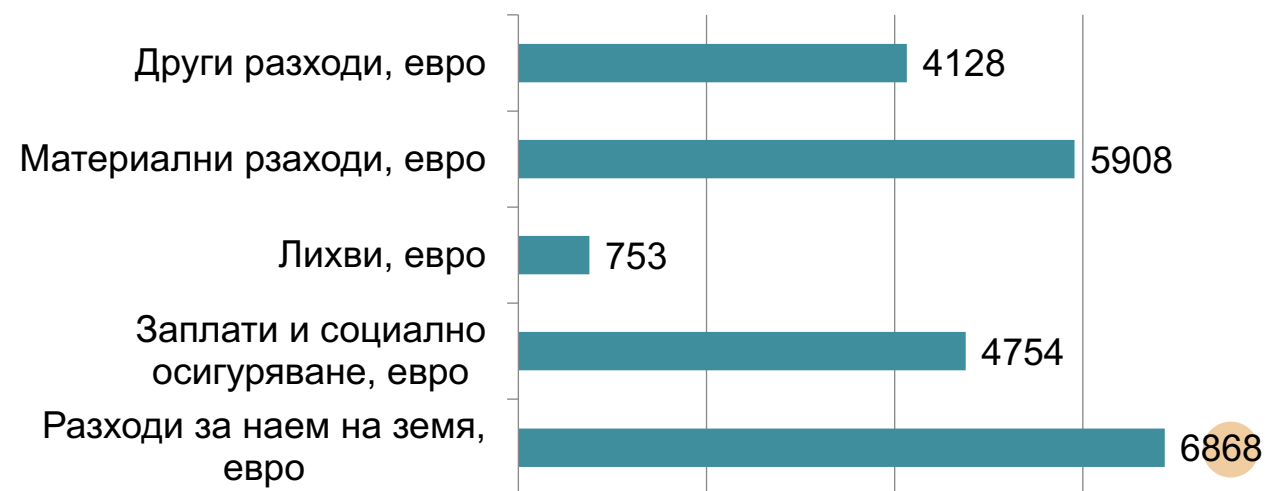
Структурата на активите в земеделските стопанства показва и в каква степен е търсенето на финанси, което зависи и от структурата на производството.

Направления на търсенето на финанси и източници на финанси за земеделските стопанства

по-голямата част от финансовите нужди на фермерите се задоволяват от собствени средства (депозити или собствени спестявания или плащания по ОСП), а не от заеми

Основни елементи на търсенето на финанси за земеделския сектор

- Търсенето на финанси се дължи главно на необходимостта от оборотни средства, инвестиции в модернизация и закупуване на земя.
- Задълженията на българските ферми растат по-бързо от активите, тъй като фермерите използват повече заеми, отколкото спестявания, за да покрият своите финансови нужди.
- Малките ферми (под 20 ха) са изправени пред най-много трудности при получаването на финансиране. По-вероятно е при кандидатстване на финансиране да бъдат отхвърлени или да бъдат обезкуражени да кандидатстват.
- Младите фермери (на възраст под 40 години) се сблъскват с различни препятствия, включително намаляване на консултантските дейности.
- Незадоволеното търсене на финансиране на земеделието се оценява на 1,2 милиарда евро.

Незадоволеното търсене се дължи главно на следните проблеми:

- банките не са склонни да отпускат заеми на земеделските производители и възприемат сектора като висок риск, което ги кара да прилагат ограничителни и неблагоприятни условия на кредитиране;
- ниска прозрачност на кредитните политики на банките, при което банките могат да променят условията едностранно, което обезкуражава земеделските производители да кандидатстват за финансиране;
- Високи изисквания за обезпечение, наложени от банките и липсата на подходящи активи, собственост на земеделските стопани, особено за градски недвижими имоти, които понякога се искат като обезпечение;
- липсата на кредитна история и счетоводни регистри в стопанствата; и
- липса на финансова грамотност на земеделските стопани и неопитност при подаване на бизнес планове за кандидатстване за финансиране или при подготовка на проектни документи по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) или по програмите за пазарна подкрепа.

Идентифицирани фактори за недостиг на финансиране

Търсене на финанси

- Проблем с обезпеченията по кредитите;
- По-ниска финансова грамотност на фермерите и опит в планирането на финансите;
- Недоверие в прозрачността на банковата система;
- Младите фермери са особено засегнати.

Предлагане на финанси

- Консолидация на пазара на капитал (3 банки консолидират 65% от пазара);
- Банките кредитират предимно стопани с подкрепа по ОСП;
- Липсват индивидуални замени продукти;
- Разчита се основно на публична подкрепа

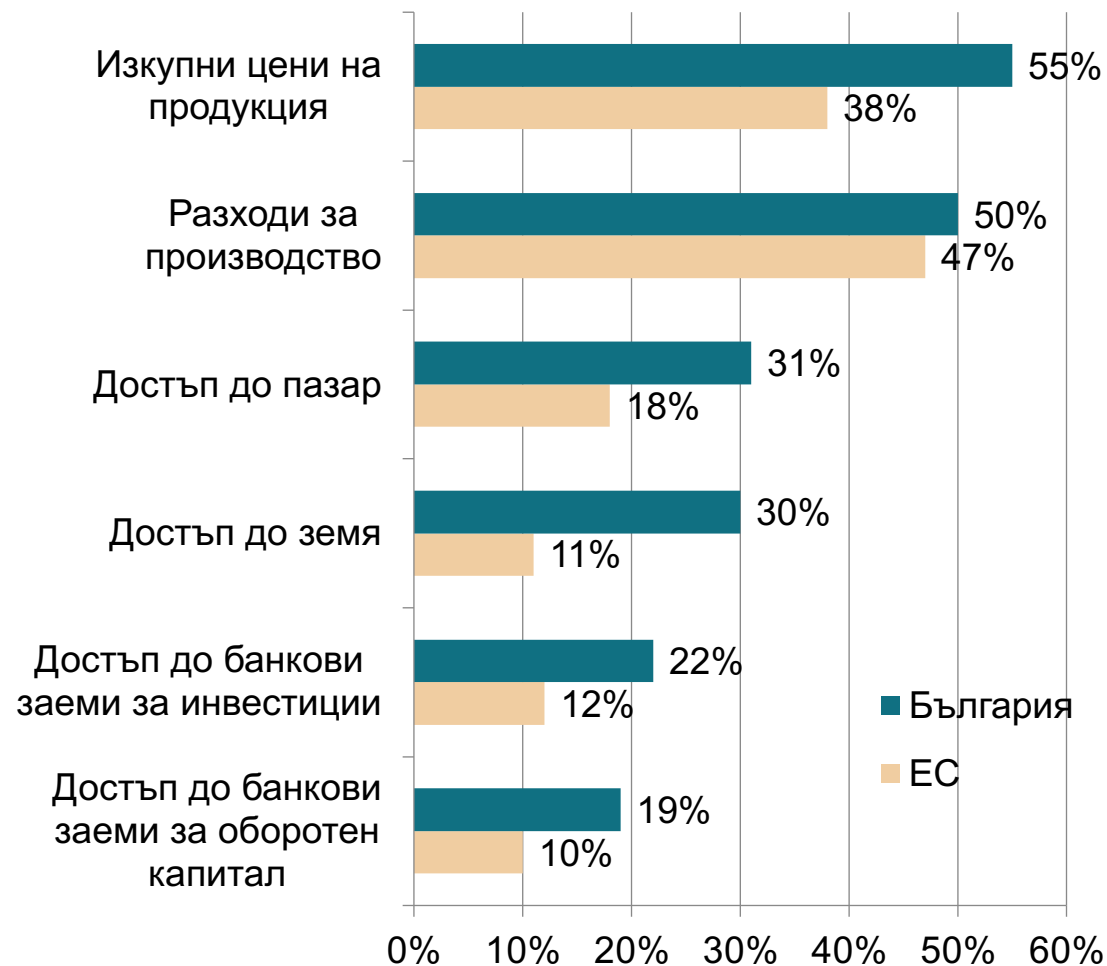
Оценката на финансовия недостиг за земеделието е между 289 млн. и 862 млн. евро годишно:

- $\frac{3}{4}$ от този недостиг се отнася до малки ферми, които са двигател на растежа в селските райони;
- Разликата за финансирането е най-голяма при дългосрочните заеми (проблем с обезпечението);
- Малка техническа подкрепа за земеделските стопанства – засилва се ролята на НССЗ

Трудности на земеделските производители за достъп до капитал

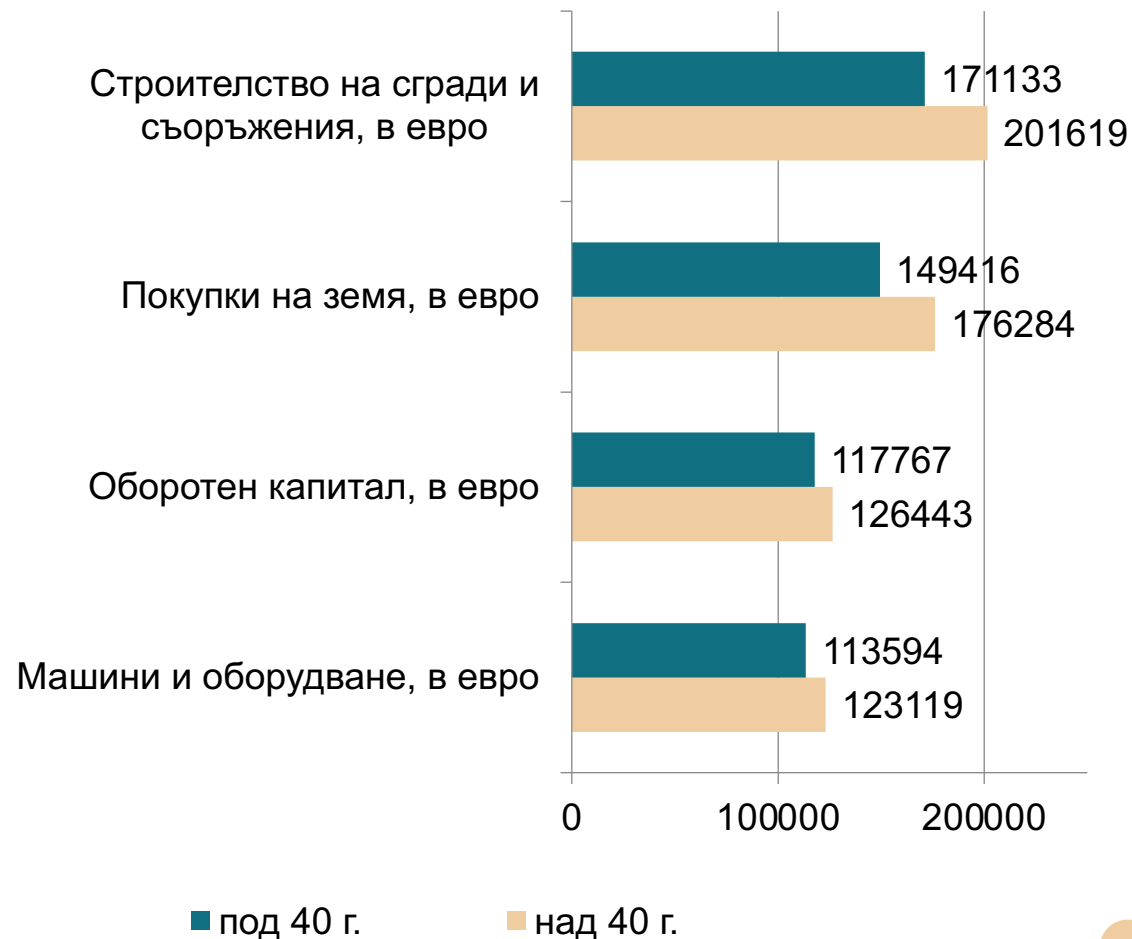
- Достъпът до финансиране представлява значителна трудност за българските фермери.
- Повече от половината от фермерите (55%) изразяват опасения по отношение на изкупните цени на продукцията си (ниски), а другата половина се сблъскаха с трудности с производствените си разходи (високи).
- Приблизително една трета (30%) също виждат достъпа до земя като значително предизвикателство.
- По отношение на заемите за инвестиции или за оборотни средства, близо два пъти повече фермери в България имат проблеми с достъпа до финансиране в сравнение със средното за ЕС 24.

Достъп до капитал до фермерите според възрастта им

- Младите фермери (под 40 г.) най-често влизат в сектора като служители в семейните си ферми и поемат постепенно управлението на някои части от бизнеса. Други са опитвали сами, което изисква много повече усилия и финансиране, тъй като те започват от нула. Има млади фермери, които стартират бизнеса, като си сътрудничат с по-възрастни фермери.
- Основен двигател за търсенето на финанси е нуждата от инфраструктура и земя.
- Основни проблеми са липсата на обезпечение.
- Носители са на по-висок финансов риск за банките

- По-възрастните фермери (над 40 г.) търсят финанси за увеличаване на производствения им капацитет, поради което имат по-висока инвестиционна активност.
- Съществува желание за увеличаване на размера на фермите.
- Носят по-малък риск за банките

Влияние на ОСП върху инвестиционната активност и търсенето на финанси

- ОСП е от съществено значение за българското земеделие, тъй като директните плащания (стълб I) и средствата за развитие на селските райони (стълб II) играят важна роля за поддържане на земеделския бизнес, доходите на земеделските стопани и за стимулиране на търсенето на инвестиции, което води до по-високи нужди на финансите.
- Доходите на фермерите се засилват от директните плащания по СЕПП. Банките използват достъпа на фермерите до директни плащания като гаранция за заеми с подобни суми. Директните плащания се използват за обезпечение от средните и големите ферми за модернизация на техните предприятия и за покриване на някои текущи разходи.
- Но много от фермерите (особено по-малките) остават извън рамката за подкрепа. Когато това се комбинира с ограничителната и по-скоро избягваща риска политика, прилагана от търговските банки, предоставящи кредити на селското стопанство, може да се заключи, че развитието на земеделието в България е значително забавено от липса на достатъчен капитал за финансиране. Освен това е трудно да се намерят случаи, при които банковото финансиране на земеделските производители е било дадено с благоприятни условия.
- Този проблем води до задържане на растежа и може да има отрицателни средносрочни и дългосрочни ефекти, тъй като търсенето на финанси ще продължи да расте (и преди кризата с COVID-19).

Причини, фермерите да не кандидатстват за заеми

- Липса на прозрачност в кредитните политики на банките към селското стопанство - 65% от групата млади фермери (получили заеми) заявяват, че банковата политика може да бъде едностранно променяна.
- Липса на обезпечение - банките предпочитат друго имущество за обезпечаване на заеми, като например градски апартаменти или къщи.
- Непривлекателни условия на заем - 33% от групата млади фермери са посочили по-атраktivни условия за получаване на заеми в бъдеще.
- Страх от отказ - 25% са заявили, че не са кандидатствали за финансиране поради страха банката да отхвърли тяхното заявление.
- Няма бизнес план - 42% от младите фермери отбелязват, че при кандидатстване за кредити банките са изисквали да имат бизнес план. Това е нещо, което обикновено им липсва подкрепа при развитието им или за което трябва да разчитат на скъпи консултанти.
- Липса на финансова грамотност - 15% от младите фермери казват, че липсата им на финансов е значителна бариера при кандидатстване за банков заеми.

Причини за отказ за финансиране от банките

Отхвърлянето на молби за кредити от финансови институции е ключова причина за голямото неудовлетворено търсене, като малките стопанства имат най-голям абсолютен брой отхвърлени заявления.

Причини посочени от банките:

- високият риск от тяхната инвестиция (96% от фермерите са отхвърлили заявлението си поради тази причина);
- ограниченията на банковата политика (81%);
- икономическата нежизнеспособност на фермата (12%);
- липса на обезпечение (10%).

Други причини:

- банките разглеждат кредитирането на селскостопанския сектор като твърде рисковано;
- маркетинговата стратегия на банките не е фокусирана върху фермерите, тъй като сегментът се счита за маловажен и непривлекателен;
- липсата на кредитна или счетоводна история на земеделските производители;
- фермерите често имат неадекватни бизнес планове;
- високата задлъжнялост.

Ключови елементи на предлагането на финанси за земеделския сектор

- Земеделското финансиране е доминирано от три основни банки - УниКредит Булбанк, Райфайзенбанк (България) и ПроКредит Банк (България), които заедно имат пазарен дял от над 65%.
- Банките, предлагащи селскостопански заеми, могат да работят и с Националния гаранционен фонд (NGF).
- Основните предоставени продукти са краткосрочни заеми за оборотни средства и дългосрочни заеми за инвестиции.
- Общият обем на непогасените заеми за селско стопанство е 5,4 млрд. Евро в края на 2018 г.
- За трите основни банки най-често срещаният размер на заема е между 12 500 и 25 000 EUR, като заемите се предоставят главно на малки ферми.
- Основните инструменти за подкрепа за насърчаване на инвестиционната дейност сред земеделските производители, и особено за младите фермери, са тези от ПРСР.
- От 2014 г. се наблюдава разширяване на предлагането както на средносрочни, така и на дългосрочни заеми. Конкуренцията между заемодателите се увеличава до известна степен, въпреки ограничената пазарна конкуренция.

Описание на финансовата среда

- Тъй като България вече има пълен достъп до пазара на ЕС, финансовите институции, въпреки че разглеждат селското стопанство като рисков сектор, започнаха да гледат по-благоприятно към възможностите за развитие на сектора.
- От 2014 г. кредитирането на селскостопанския сектор се увеличава, достигайки кулминация до брутен кредитен портфейл от 5,4 млрд. евро през 2018 г.
- „Бумът“ на кредитирането се дължи на инвестиции от земеделските производители в техните предприятия и чрез субсидии от ОСП и българското правителство .
- Нивото на финансиране, предоставяно от кредитни организации, е почти равно на нивото на държавна подкрепа.

Търговски банки	Кредитни кооперативи	Небанкови финансови институции	Национален гаранционен фонд
26	26	208	1

Най-предлагани финансови продукти

- Българските банки предлагат заеми на фермерите както за инвестиции, така и за нужди от оборотни средства.
- Падежът на кредита и размерите на финансиране варират в зависимост от целта на кредита, размера на фермата и финансовия капацитет на фермера. Тези продукти включват следното:
 - (i) Краткосрочни заеми до 18 месеца, банкови овърдрафти и кредитни карти, с лихвени проценти около 5,5%;
 - (ii) Средносрочни заеми (до 5 години) за инвестиционни цели, с лихвени проценти около 5%;
 - (iii) Дългосрочни заеми (над 5 години до 10 години) за инвестиционни цели, с лихвени проценти въз основа на краткосрочния лихвен процент според статистиката на БНБ (за заеми в левове), плюс марж, определен индивидуално въз основа на сумата, валута, срок и обезпечение на искания заем.

Финансови продукти предлагани на фермерите, в съчетание с подкрепата по ОСП

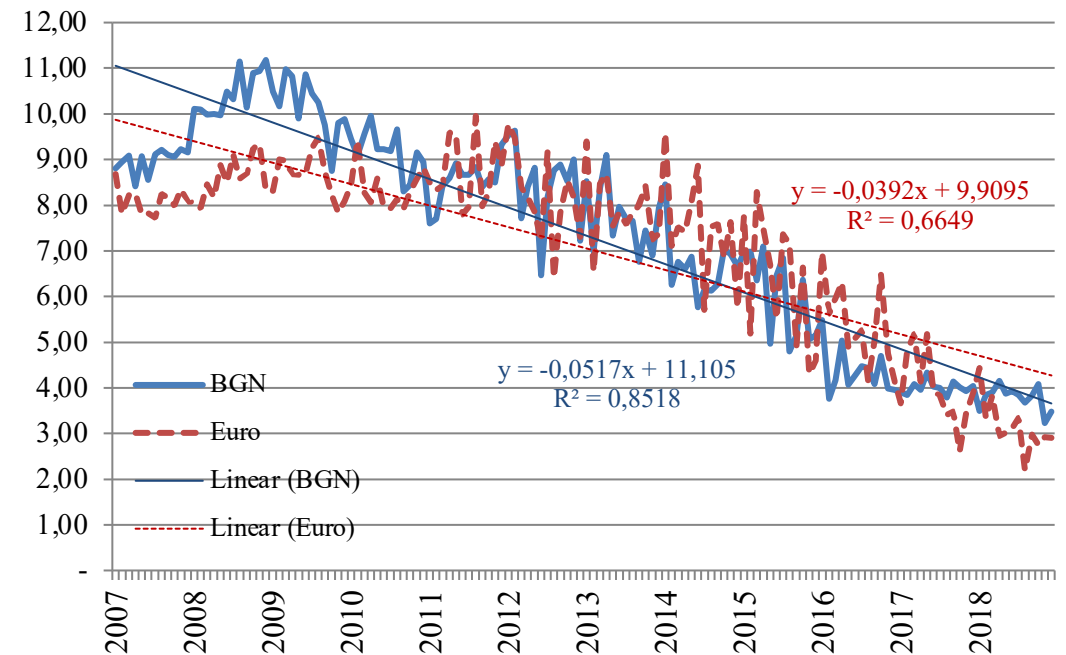
Търговска банка	Заеми, съчетани с градтове по ЕФРЗСР	Заеми, гарантирани от COSME	Други заеми
UniCredit Bulbank AD	X	X	X
United Bulgarian Bank AD	X	X	
Raiffeisenbank (Bulgaria) EAD	X	X	
Piraeus Bank Bulgaria AD	X	X	X
DSK Bank EAD	X	X	
Bulgarian-American Credit Bank AD	X		
First Investment Bank AD	X		
ProCredit Bank (Bulgaria) EAD	X	X	
Postbank Bulgaria AD		X	
EXPRESSBANK AD		X	

Проблеми на финансовия пазар свързани със земеделските производители

- Качеството на портфейла от земеделски заеми се влошава през периода 2016 - 2019.
- Делът на необслужваните или просрочени заеми в селското стопанство се е увеличил от 13,5% през 2016 г. до 21,1% през 2019 г.
- Причини - ниски печалби на земеделски производители, конкуренция в банковия сектор, водени от средата с ниски лихвени проценти се разшири кредитната експанзия, при която банките се опитват да продават възможно най-много кредити.

Номинални лихви по заеми за нефинансови предприятия в лева и евро, %

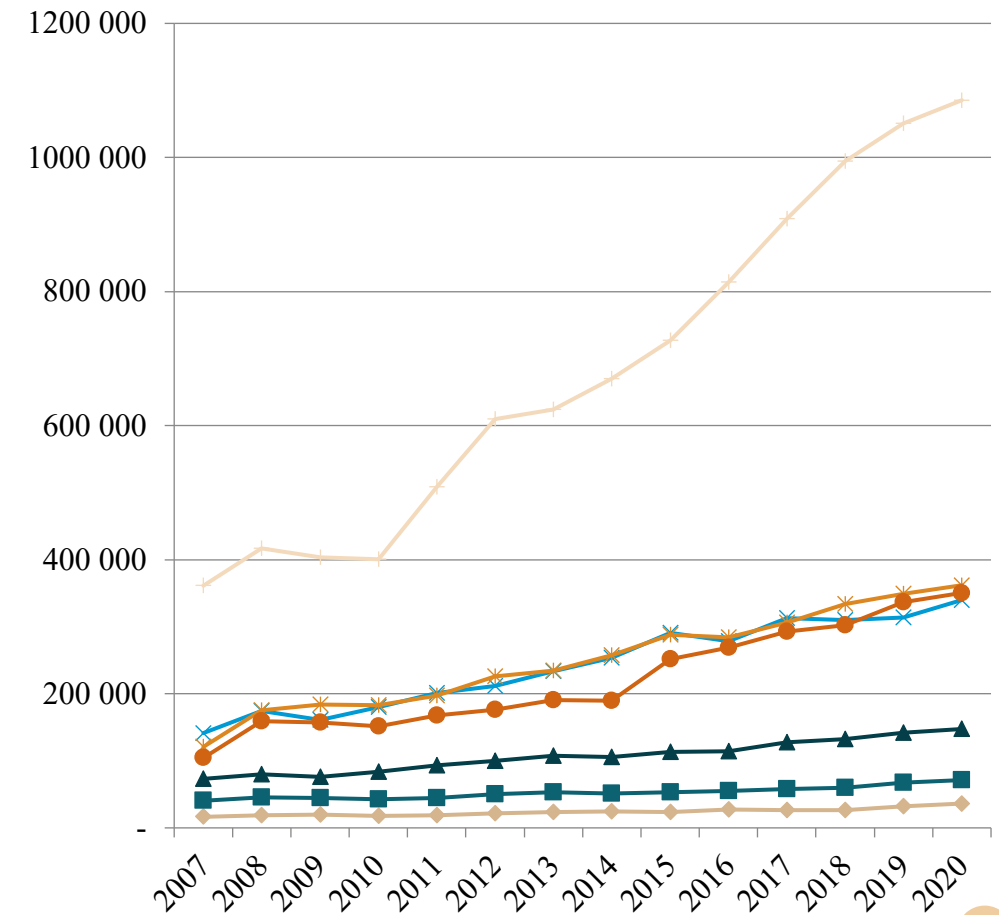
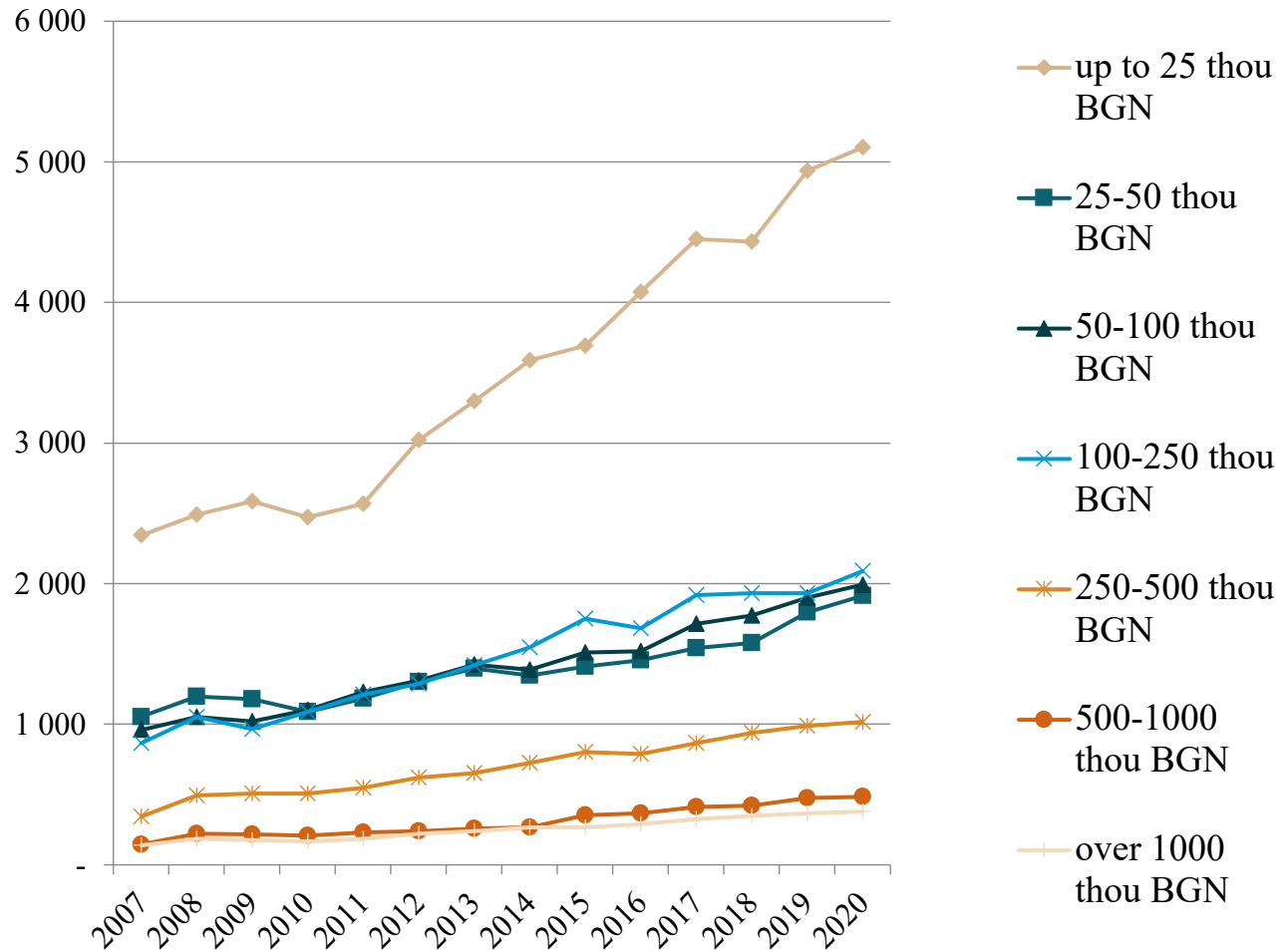

Предлагане на финанси за земеделските производители

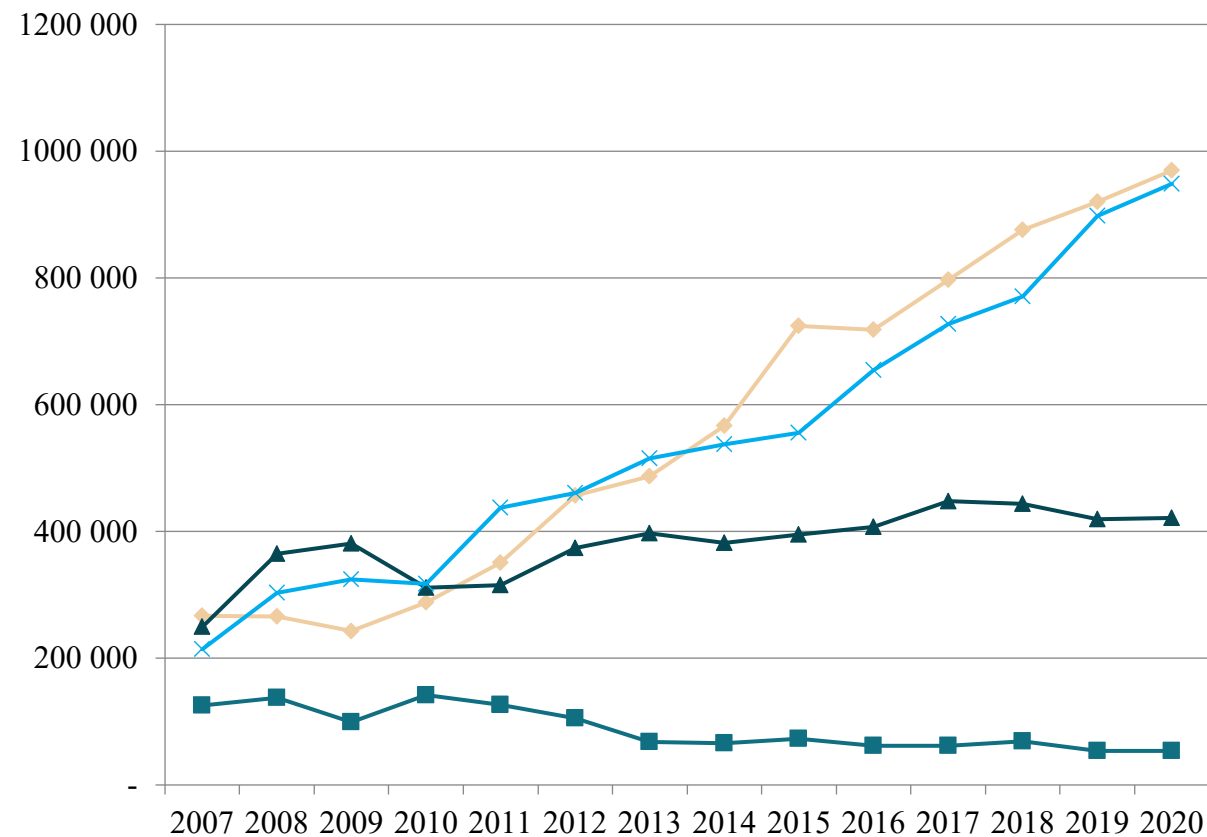
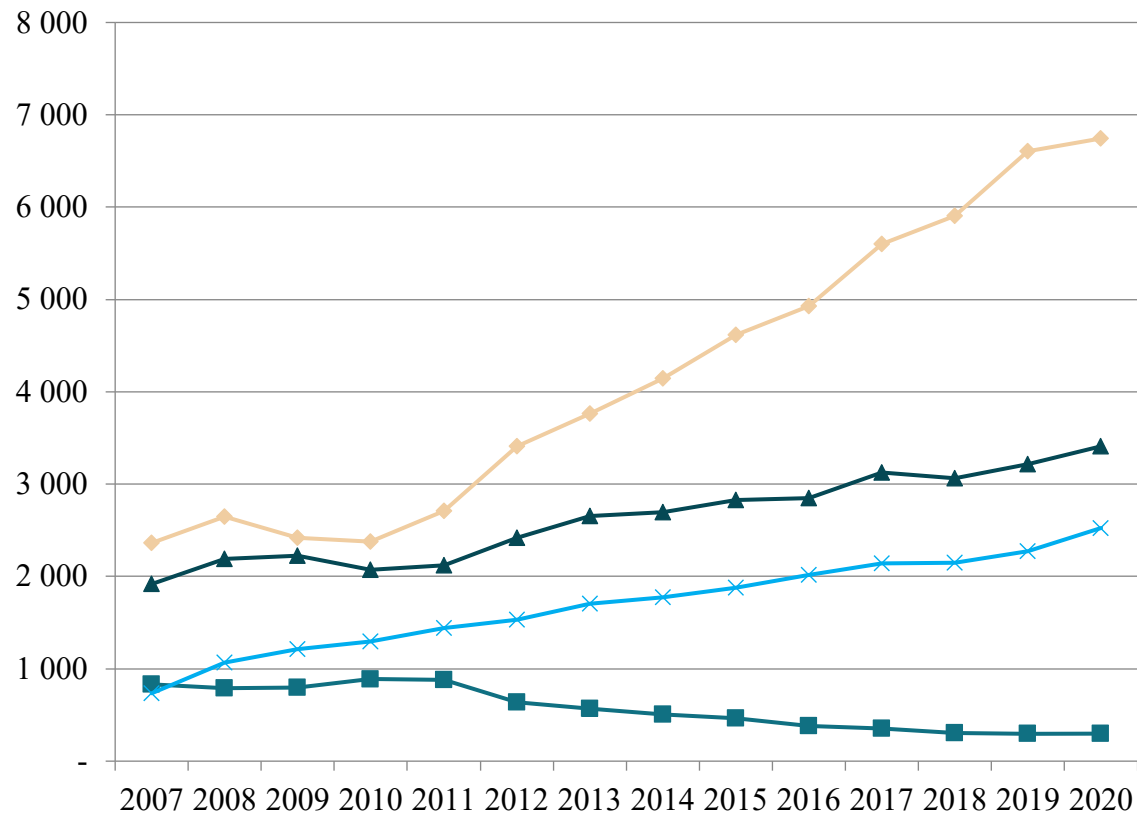
- От 2014 г. насам се наблюдава увеличение на предлагането на краткосрочни, средносрочни и дългосрочни заеми в селското стопанство, като brutният кредитен портфейл възлиза на общо 5,4 млрд. Евро. Обемът на дългосрочните заеми се е увеличил с почти 30%, от само над 2,2 млрд. евро през 2014 г. до близо 2,8 млрд. евро през 2020 г. По същия начин обемът на краткосрочните и средносрочните заеми се е увеличил с приблизително 20%, от малко под 2,2 милиарда евро през 2014 г. до близо 2,7 милиарда евро през 2020 година.
- Поради исторически приспособимата парична политика банките, които предоставят кредит на българския земеделски сектор, са в конкуренция помежду си. Основните двигатели, подкрепящи нарастването на предлагането на кредити, са нарастващият брой нови по-големи играчи в селскостопанския сектор, както и нарастващата популярност на мерките за ПРСР и плащанията по ОСП.
- Фермерите, които не се възползват от подкрепата за инвестиции в ПРСР, често се възприемат като рискови и по този начин банките са по-предпазливи. В тези случаи те предпочитат да се фокусират върху по-мощни фермери, които имат диверсифицирани доходи и добре установени пазари за своите продукти.

Отпуснати кредити за аграрния сектор за периода 2007-2018 г. по размер, по брой (ляво) и по стойност (дясно)

Отпуснати кредити за аграрния сектор за периода 2007-2018 г. по видове, в брой (ляво) и по стойност (дясно)

Overdraft Up to 1 year From 1 to 5 years Over 5 years

Overdraft Up to 1 year From 1 to 5 years Over 5 years

**Основните изисквания и условия
за кандидатстване по подмярка
6.3. „Стартова помощ за
развитието на малки стопанства“
от Програмата за развитие на
селските райони (ПРСР) 2014 -
2020 г.**

За подпомагане могат да кандидатстват:

- физически лица, навършили 18 години;
- еднолични търговци (ЕТ), еднолични дружества с ограничена отговорност (ЕООД), дружества с ограничена отговорност (ООД), регистрирани по Търговския закон;
- кооперации, регистрирани по Закона за кооперациите.

Към датата на подаване на проектното предложение кандидатите трябва да:

- са регистрирани като земеделски стопани по реда на Наредба № 3 от 1999 г.;
- имат икономически размер на стопанството, измерен в стандартен производствен обем (СПО) в границите между 2 000 евро и 7 999 евро включително;
- са собственици, наематели и/или арендатори на цялата налична в земеделското стопанство земя;
- са собственици и/или ползватели на животновъдните обекти, сгради и помещения, използвани за животновъдната дейност;
- са микропредприятия или малки предприятия по смисъла на чл. 3, ал. 2 и 3 от Закона за малките и средните предприятия (ЗМСП).

Не са допустими за подпомагане кандидати, които:

- са одобрени по подмярка 4.1 "Инвестиции в земеделски стопанства" от мярка 4 "Инвестиции в материални активи" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г.;
- са одобрени по подмярка 4.2. "Инвестиции в преработка/маркетинг на селскостопански продукти" от ПРСР 2014 - 2020 г.;
- са одобрени по Наредба № 9 от 2008 г. за условията и реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по мярка "Създаване на стопанства на млади фермери" по ПРСР 2007-2013г.;
- са одобрени по подмярка 6.1 "Стартова помощ за млади земеделски стопани" от ПРСР 2014 - 2020 г.;
- са одобрени по подмярка 6.3 " Стартова помощ за развитието на малки стопанства " от мярка 6 "Развитие на стопанства и предприятия" от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г.;
- (Изискванията се прилагат и за съпруга/съпругата на кандидата физическо лице, на собственика на предприятието на кандидата ЕТ, както и на собственика/собствениците на капитала на юридическото лице и на членовете на кооперацията.)

Към датата на подаване на проектното предложение:

- Договорите за наем и/или аренда на земята, включени при определяне на изискуемия минимален икономически размер на стопанството от 2000 евро СПО, върху която са разположени културите трябва да са:
 - влезли в сила към датата на подаване на проектното предложение;
 - с минимален срок на действие **пет** години от дата на подаване на проектното предложение.
- Цялата налична в земеделското стопанство земя трябва да се стопанисва от кандидата:
 - с регистрирано в общинската служба по земеделие правно основание за ползване през целия период, считано от датата на подаване на проектното предложение до изтичане на пет години от датата на сключване на административния договор;
 - в съответствие с чл. 33б от Закона за подпомагане на земеделските производители (ЗПЗП);
 - в съответствие с режимите на защитените територии, въведени със Закона за защитените територии и/или режимите на защитените зони, въведени със Закона за биологичното разнообразие, за площите от стопанството, които попадат в тях.

Към датата на подаване на проектното предложение:

- Икономическият размер на стопанството, измерен в СПО се изчислява съгласно Таблица за изчисляване на икономическия размер на земеделските стопанства
- При изчисляване на общия начален икономически размер на стопанството се взема предвид цялата налична в земеделското стопанство земя.
- За кандидатите, развиващи животновъдна дейност се изисква регистрация на животновъден обект по реда на чл. 137 от Закона за ветеринарномедицинската дейност.

Финансови условия:

- Финансова помощ се предоставя в рамките на наличните средства по ПРСР 2014-2020 г.
- Общият размер на финансовата помощ за един кандидат е не повече от левовата равностойност на 15 000 евро.
- Финансовата помощ се предоставя за максимален срок от пет години и при условие, че представеният към заявлението за подпомагане бизнес план е изпълнен коректно.
- Изплащането на помощта се извършва на два етапа:
 - **първо плащане** в размер на левовата равностойност на 10000 евро - след сключване на договора за предоставяне на финансова помощ;
 - **второ плащане** в размер на левовата равностойност на 5000 евро - когато след извършена проверка РА установи коректното изпълнение на бизнес плана.

Бизнес планът трябва да доказва:

1. Жизнеспособността на земеделското стопанство за периода от пет години;

2. Най-късно до изтичане на посочената в бизнес плана крайна дата на период за проверка на неговото изпълнение:

а) увеличаване на икономическия размер на стопанството спрямо началния размер с най-малко 2 000 евро, измерен в СПО и/или

б) увеличаване на обработваемата площ в стопанството с най-малко 20 на сто в т.ч. на площта със засетите / засадени култури спрямо датата на кандидатстване (само за изцяло растениевъди стопанства) и/или

в) увеличаване броя на отглежданите животни (всеки един вид от тях) с най-малко 20 на сто спрямо животните към датата на кандидатстване (само за изцяло животновъдни стопанства) и/или

г) увеличаване на обработваемата площ в стопанството с най-малко 20 на сто в т.ч. площта на засетите/засадените култури спрямо датата на кандидатстване и увеличаване броя на отглежданите животни (всеки един вид от тях) с най-малко 20 на сто спрямо животните към датата на кандидатстване (за смесени стопанства);

3. Най-късно до изтичане на посочената в бизнес плана крайна дата на период за проверка на неговото изпълнение достигане на съответствие с приложимите Стандарти на Европейския съюз

4. Че кандидатът физическо лице, собственика на предприятието на кандидата ЕТ, собственика/собствениците на капитала на юридическото лице, члена на кооперацията избран за председател е поел ангажимент не по-късно от подаване на заявка за второ плащане да бъде преминато обучение, включващо най-малко 18 учебни часа по основните проблеми на опазване на околната среда в земеделието.

Приоритет се дава на проекти на земеделски стопани, които:

- имат завършено средно и/или висше образование в областта на селското стопанство, ветеринарната медицина или икономическо образование със земеделска насоченост;
- са регистрирани като земеделски стопани **от най-малко 36 месеца**, преди датата на подаване на проектното предложение;
- отглеждат **животни и/или култури от сектор “Етерично-маслени култури” и/или сектор “Плодове и зеленчуци”**;
- притежават стопанства, преминали към биологично производство на земеделски продукти и храни;
- притежават земеделско стопанство, **разположено изцяло в планински район** съгласно Наредбата за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват **и/или места по Натура 2000**.
- Когато проектът е получил приоритет по критериите, кандидатът е длъжен да поддържа съответствие с всеки един от критериите, на които е отговарял проектът му през целия период.

ВЪПРОСИ?

Споделете

впечатленията си

...

БЛАГОДАРИМ ВИ!

- Катедра „Аграрна икономика“
- maria_stanimirova@ue-varna.bg
- +359882164690